

navaja niti kraja, odkod anekdota izvira, niti kdo mu jo je povedal, in zato — razumljivo — pade njih znanstvena vrednost takoj, kakor hitro dvomimo o piščevi verodostojnosti; nasprotno pa pade literarni ugled pisatelja, če je res vse gradivo samo od drugih zbrano in podano, kar se tudi trdi. Če so pa vse te anekdote in pripovedke lit. invencija pisateljeva, potem zbirka nima mesta v izdajah Akademije in je s pisateljem še slabše: kajti anekdote, ki so v večini, so zanimive le po svoji folkloristiki, nikakor pa ne po estetski plati, ki se očituje samo v realistični dikciji. Samo nekaj legend vidim res umetniško močno oblikovanih in te gredo mogoče na račun Pavičevića-umetnika: Isposnik, Priča o Bogumilima, Obrad iz Dola, Zakopanje temelja manastira Moračkog, Bjeli Pavle. Zato tudi ne vemo, kaj bi z lepo pripovedko »Lapa Karimanova« (119), ki bi bila važna za slov. lit. zgodovinarja. Je to motiv dvoboja kot ga poznamo iz narodnih pesmi o Pegamu in Lambergarju, o kraljeviču Marku, iz »Kanjosa Macedonovića« Ljubiše, ali Levstikovega »Martina Krpana«. Radi našega kritičnega gledanja na to zbirko si nismo na jasnem, ali je Pavičević prenesel gornji motiv v črnogorsko pripovedko, ali pa je to pristna narodna črnogorska redakcija poznanega motiva in je nov dokaz, da je Levstik šel ponj na slovanski jug.

In to bi bil za nas en pozitiven primer iz te zbirke.

Tine Debeljak

UMETNOST

Cerkvena dela Mihe Maleša na Hrvatskem

Zadnja priloga današnjega zvezka prinaša štiri reprodukcije po delih, ki jih je tekom lanskega in letošnjega leta izvršil M. Maleš v župnih cerkvah v Cirkveni in Vočinu na Hrvatskem. Ker se bomo k njegovim slikam za vočinsko cerkev, ki predstavlja zanj že drugo naročilo velikega formata in v kateri je letos novembra poslikal šele prvi del, namreč slavolok (skupina Obiskovanja Marijinega je komponirana na temenu slavoloka), vrnili ob dovrstitvi celotnega dela in ker bomo ob tisti priliki spregovorili tudi splošno o pomenu Maleševih cerkvenih slik v okviru modernega religioznega slikar-

stva, naj za danes zadostuje samo kratka beležka o cerkvenih kompozicijah.

Naročilo za Cirkveno je M. M. dobil lani v poznem poletju in sicer kot lastnik tedaj ustanovljene podobarske in restavratorske delavnice. To naročilo je obsegalo, da navedem samo glavno, izdelavo nekaj slikanih oken s figuralnim dekorjem, renovacijo in restavracijo oltarjev, dela za obhajilno mizo in kot glavno poslikanje celotne cerkve. Za slike so prišle v poštev razmerna razsežne ploskve v stenah ladje, cel strop, stene prezbiterija in gornji del slavoloka. Cerkev je enoladijska stavba s pretežno banjastim profilom in ima na temenu zelo rahlo obokane križne ploskve, sicer pa je prav običajen primer moderne podeželske podružnice. Cerkev in župnijo upravlja župnik g. Pavao Jesih, ki je naročilo dal M. Malešu, in naj ime tega zglednega pastirja, ki je mimogrede povedano tudi v vprašanjih slovenske kulture madvse orijentiran, ne ostane zamolčano, kadar se govori o slikah v Cirkveni. Lani, dne 1. in 2. oktobra, sem si v družbi M. M. ogledal njegovo delo, katerega sem sicer že poznal iz skic.

Kot prva dela je M. izvršil lansko jesen osnutke za slikana okna, ki so jih napravili v Zagrebu ter sliko na slavoloku, katera predstavlja Marijo kot Kraljico angelov. Slikani okni, ki ju je izvršil, predstavljata Mater božjo Kamenitih vrat in Majko božjo Bistričko; vsa ta dela so pri nas že objavljena. Letos pa je M. napravil ostalo. V prezbiteriju je poslikal dve prosti polji južne stene do več kot polovice višine in sicer predstavlja slika na levem polju med pilastroma Vnebovzetje Marijino (na nasprotni steni se nahaja vis-a-vis temu polju okno M. b. Bistričke), slika na desnem polju pa Oznanjenje (vis-a-vis okno M. b. Kamenitih vrat), ki ga prinašamo v reprodukciji. V ladji je poslikal M. vsega skupaj troje polj in sicer je upodobil na severni steni veliko kompozicijo »Marija pomočnica Hrvatov«, sliko, ki zavzema skoraj celo stensko višino (detajl gl. v prilogi), v sosednem desnem polju je pa upodobil v lunetni ploskvi med polkrogom svoda in pilastrskimi kapiteli Noetovo barko. Na nasprotni južni steni se nahaja v slični luneti nad kapiteli slika Marije — Morske zvezde, v sosednem desnem polju pa slikano okno s podobo Trsatske Marije.

Razsežen je dekor stropa. V dveh svodnih pasovih prezbiterja se nahajajo podobe evangelistov in sicer v vsakem pasu po dve, upodobljeni v velikih trikotnih kapah nad zaključkom stene. Isti princip razdelitve figur kaže tudi okras ladijskega stropa, ki obsega skupno 4 pasove z lahnimi križnimi oboki, katerih rebra in profile je M. okrasil z ornamentalnimi bordurami, naštudiranimi večinoma po vzorcih ondotne narodne noše in ornamentike. Na severni strani stropa nahajamo v pasovih sledeče vzporedno upodobljene figure, pričenši s pasom ob slavlouku: Marija, Aronova hči, Abigail, Judita, Žena s solncem odeta. Na južni strani stropa pa sledeče podobe (zopet števisi od slavlouka): Eva, Sulamit, Estera, Žena z zmajem preganjana. Polja ob križišči reber so izpolnjena z ornamentalnimi motivi križa, ostalo pa z omenjenimi bordurami, tako da napravlja stropna slikarija vtis nadvse enovite tvorbe.

Zgodovina napora za ostvaritev nove cerkvene umetnosti bo morala Maleševu delo v Cirkveni, da o slavlouku v Vočinu zaenkrat še molčim, prišteti med najsvojevrsnejše in nemara tudi doslej najprikladnejše primere. M. Maleš je prišel v ta novi svet iz precej drugačnega okolja in če kaj, je bil gotovo le-to oni pomislek, ki do zadnjega ni dovolil točne slike njegovega podjetja. Ali on je napravil v Cirkveni kljub vsem pomislekom in najbrž tudi zelo proti vsemu svojemu pričakovanju delo velike lepote in velike duhovne vrednosti, pri čemer je treba poudariti, da se mu je ob tem odprl velik, nov svet, ki mu je bil dotlej kratko in malo neznan. Popolnoma lahko si predstavljam občutje, ki prevzame in obide človeka ob izdelavanju forme, katera potrebuje za svojo legitimnost še nečesa drugega nego zgolj subjektivno predstavo in čuvstvo. In to občutje je Maleš v Cirkveni moral doživeti. Vendar Cirkvena je bila zanj tudi v drugih pogledih važna, v katerih, bom poskušal označiti, ko dovrši najbližja naročila, danes naj le poudarim, da je ves problem njegove umetnosti ležal na tej strani in naj ponovim le, kar sem bil pisal, ko je otvoril svoj »atelje«: »Mi se ne zavedamo, da je v našem slikarstvu in grafiki polno stilskih elementov, katerim manjka do popolnega estetskega izraza samo adekvatni material« (DiS 1930, 56). In mislim, da je ta ob umetni

obrti in prosti umetnosti zapisani stavek izraz pravilnega čutenja, vsaj Cirkvena mi ga potrjuje, in da ga moram danes dopolniti le po subjektivni strani njegove teze. Če se nemotim, se je našla tu pomembna in resna možnost razvoja, Cirkvena je važna. Po mnenju nekaterih se je pa seveda umetnost tu — kar nehala.

R. Ložar

Edouard Manet

28. januarja l. l. je bila stoletnica rojstva začetnika modernega evropskega in francoskega slikarstva, E. Maneta. Manet se je rodil 1832 v Parizu kot sin višjega justičnega uradnika. 1851 je vstopil kot učenec v atelje slikarja Thomasa Couturea, slikarja historyčnih epičnih snovi (znana je njegova slika »Rimljani iz dobe propada«), kjer je ostal do l. 1855. Nato je ustanovil lastno delavnico, mnogo potoval, zlasti po Holandiji in Italiji (1856) ter 1865 po Španiji, kjer se je dodobra seznanil z Velasquezom in Goyo. Razstavljal je l. 1863 v Salon des Refusés skupno z drugimi impresijonisti, 1867 in kesneje pa večidel samostojno. Umrl je 30. aprila 1883 v Parizu.

V shematičnih in čedalje abstraktnjših konfrontacijah impresijonistične in ekspresijonistične metode, kakor jih je porajalo dnevno umetnostno slovstvo polpretekle dobe, Manetova umetnost ni prišla vselej na svoj račun, kar je navsezadnje povsem razumljivo. Impresijonistični program je v vsej čistini in ostrini izvedla šele skupina okrog Claudea Moneta, ki ga je tudi v nekem smislu zracijonalizirala in čeprav ji je to omogočil vprav E. Manet, je vendar to dejstvo ostalo nekam neupoštevano, pač tudi po zaslugi značaja Manetove umetnosti same, ki je stala nekako izven racijonalnih znamenj pravega »impresijonističnega« slikanja. Njegova sodobnost je pa o tem sodila precej drugače, videla je v Manetu pravega vodjo celega pokreta, ki je vzel nase tudi vso burjo napadov, pod njegovim zaščitnim novotarstvom so ostali impresijonisti dovolj laže izvedli svoje težnje; njegovo slikanje je napravilo šolo, so pisali listi ob razstavi l. 1868, enako tudi v sledečih letih, in še nekaj tednov pred njegovo smrtjo, ob salonu 1883, ki v njem Manet sploh ni nič več razstavil, je zapisal neki kritik, da